

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Міщенко М. О.

аспірантка кафедри організації театральної справи

Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого

вул. Ярославів Вал, 40, Київ, Україна

orcid.org/0000-0002-2053-9607

mish.mariia@gmail.com

Ключові слова: *виховання учнівської молоді, навчально-виховна функція театру, художньо-естетичне виховання, виховання та педагогічна компетентність, театр і розвиток особистості.*

У статті розглянуто актуальні питання виховання учнівської молоді шляхом зацікавлення та залучення їх до театрального мистецтва. Визначено важливість художньо-естетичного виховання учнівської молоді. Переглянуто головні проблеми виховання молоді засобами театрального мистецтва поряд із взаємодією ціннісних та моральних ідей у вихованні учнівської молоді. Охоплені питання пов'язані з педагогічним завданням і вихованням учнівської молоді, що визначаються як уміння сприймати та вирішувати назрілі проблеми разом з усвідомленою системою ціннісних уявлень, що, безперечно, і формує в особистості певні ідеали. Підкреслено важливість вибору духовних цінностей учнівської молоді в сучасному світі. Розглянуто провідну роль і вплив на виховання молоді та її ментальність під час відвідування театру. Театральне мистецтво аналізується як один із найяскравіших критеріїв людських та суспільних цінностей, серед яких виховна функція займає одне з найважливіших місць. Нарівні з виховною функцією існує й низка інших функцій, таких як пізнавальна, естетична, комунікативна, розважальна, ігрова, нормативна і ще багато інших, і в цьому сенсі виховна функція сьогодні займає місце лідера в сучасних дослідженнях, публікаціях, статтях як у нашій державі, так і в усьому світі. Театр уже не одне тисячоліття впливає на особистість: пояснює світ, створює емоційні імпульси до різного роду діяльності, виконує величезну виховну роль, підіймаючи різні філософські питання, і тим самим сприяє формуванню якостей, необхідних для життя. Театр – найкраща школа життя, тому що він виступає джерелом інформації для учнівської молоді. Автором розглянуто актуальні завдання виховання учнівської молоді засобами театрального мистецтва і спрогнозовано культурний розвиток особистості під впливом театрального мистецтва.

THE CURRENT PROBLEMS OF EDUCATION OF YOUNG PEOPLE BY MEANS OF THEATRICAL ART

Mishchenko M. O.

*Postgraduate Student at the Department of Theatrical Organization
Kyiv National I. K. Karpenko-Karyi University of Theatre, Cinema and Television
Yaroslaviv Val str., 40, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-2053-9607
mish.mariia@gmail.com*

Key words: *education of young students and pupils, teaching and educational function of a theatre, artistic and aesthetic education, education and pedagogic competence, theatre and cultural development of a personality.*

The article considers the current problems of education of young students and pupils by means of getting them interested and involved into theatrical art. The importance of artistic and aesthetic education of young students and pupils was defined. The main problems of education of young people by means of theatrical art along with the interconnection between value and moral ideas in education of young students and pupils were considered. The article covers the issues relating to pedagogical task and education of young students and pupils that are defined as an ability to perceive and solve pressing problems along with the conscious values system, which undoubtedly forms certain ideals of a personality. The leading role and influence of theatre on education of young people and their mindset during their visits to a theatre were considered. The importance of spiritual values choice by young students and pupils in the present-day world was emphasized. Theatrical art is analyzed as one of the brightest criteria of human and social values among which the educational function belongs to the most important ones. Along with the educational function there is a range of other functions such as cognitive, aesthetic, communicative, entertaining, playing, normative and many other functions. In this regard the educational function has top priority in the recent research, publications and articles in our country as well as around the world. Theatre has been influencing a personality for more than thousand years. It explains the world, cultivates the emotional needs in different activities, plays a major educational role, bringing up different philosophical issues and in such a way it contributes to formation of qualities necessary for life. Theatre is the best school of life, because it serves as the source of information for young students and pupils. The author considered the relevant tasks of education of young students and pupils by means of theatrical art and predicted the cultural development of a personality under the influence of theatrical art.

Постановка проблеми. Дана проблематика розглядається у зв'язку з оновленням в освітньому процесі системи виховання молоді та ускладненими проблемами вибору духовних цінностей учнівської молоді у сучасному світі. Вихователям дуже важливо допомогти і дати можливість підростаючому поколінню проявити себе у світі гідною людиною. Молодь сьогодні має свої вподобання, смаки та ідеали, і добре, коли вони тяжіють до встановлених норм та дають можливість повноцінно розвиватися у житті. Саме тому важливим чинником сьогодні стає вивчення підходів і засобів упровадження компетентного виховання, які у своїй праці залучає викладач для підготовки майбутніх фахівців.

Мета статті полягає у виявленні і розкритті методичних аспектів виховної функції театраль-ного мистецтва у підготовці учнівської молоді до життя. У контексті даного дослідження театральне мистецтво розглянуто як метод соціалізації та адаптації в особистісному розвитку молоді. На думку автора, дослідження є неподільною та важливою оцінкою ролі виховного потенціалу театраль-ного мистецтва у виховному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження та публікації вітчизняних і зарубіжних науковців свідчать про те, що вирішення завдань із підготовки учнівської молоді є актуальним питанням і вимагає нових пошуків, методів і підходів до фахової підготовки учнівської молоді.

Передусім перевага у процесі викладання в навчальних закладах сьогодні надається культурологічному, естетичному і художньому напрямом у засвоєнні учнями мистецьких дисциплін. Учнівська молодь отримує та накопичує достатній рівень знань і здобуває навички, які, звісно, репрезентуються нею у житті завдяки досвіду та розмаїттю творчої діяльності.

Суттєвим внеском у розвиток мистецько-педагогічних досліджень у галузі театральної діяльності та виховання засобами мистецтва молоді є науковий доробок видатних діячів мистецтва та педагогів, таких як В. Верховинець, М. Леонтович, К. Орф, Н. Сац та ін. Значний внесок у розвиток класичної театральної педагогіки зробили видатні діячі театру: К. Варламов, В. Давидов, М. Кнебель, О. Ленський, Л. Курбас, В. Немирович-Данченко, М. Щепкін і, звісно, автор найвідомішої у світі системи акторської гри К. Станіславський. Особливо важливими є дослідження щодо функціонування театральної педагогіки у процесі виховання, і ми можемо віднайти їх у працях В. Абрамяна, Н. Барвіної, О. Булатової, П. Єршова, І. Зязюна, Є. Ільїна, В. Кан-Каліка, Г. Локаревої, А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського та багатьох інших.

Виклад основного матеріалу. Виховання засобами театального мистецтва передбачає забезпечення якісного розвитку учнівської молоді, виховує у молоді ввічливість, ерудованість і розуміння, які, перш за все, пов'язані з наслідуванням і здатні надалі збагачувати її у соціальному та професійному напрямках. Театральне мистецтво спонукає молодь до зацікавлення ним і одночасно виховує менталітет, навчає шанувати традиції та культурні цінності. За ставленням молоді до культури можливо спостерігати і рівень освіти особистості.

Ефективність впливу мистецтва характеризується рівнем індивідуального досягнення духовних цінностей, їх перетворення у неповторний внутрішній світ суб'єкта, що потребує відповідної підготовки до спілкування з художніми творами [8, с. 3]. Оскільки в культурі як людському утворенні відбиваються риси її творця, поняття культури обіймає не лише те, що існує поза людиною, а й ті зміни, які відбуваються в ній самій, в її фізичному і духовному стані [8, с. 6]. Людську культуру формують багато чинників, зокрема географія, структура населення, доступ до природних ресурсів і технологій, політичні події (війни, вторгнення і завоювання). Усе це взаємодіє з ідеями та цінностями, що їх із часом творить спільнота, щоб надати сенс своєму життю [7, с. 171]. У науково-популярному виданні «Мистецтво і ринок» І.Д. Безгіном було підкреслено, що у формуванні

культурної реальності у молоді під впливом можуть відбуватися постійні зміни ідеалів, соціальної орієнтації, «переоцінка» цінностей унаслідок зарубіжних культуротворчих запозичень [3, с. 31]. Тому необхідно частіше наголошувати на цінностях, які спроможні об'єднувати молодь, і культура у цьому сенсі є головним ідентифікатором.

І.Д. Безгін першим у вітчизняному театрознавстві дослідив проблеми організації колективної художньої творчості. Він досліджував як актуальні проблеми, що пов'язані з трансформаціями у культурній сфері, так і проблеми, пов'язані з формуванням культурної реальності, що істотно впливали на функції та існування художньої культури у цілому.

Молодь є носієм суспільних потреб і за різними формами свого визнання сприяє канонізації художніх творів чи їх забуттю. Тому у даному дослідженні молодь постає як суб'єкт дослідження у цілому, а суспільно-художні потреби стають детермінантою змін у культурі.

Одним із проявів поліпшення життя молоді можна вважати набуття нею творчих навичок, які дуже часто полягають у засвоєнні художньо-естетичного виховання.

Проблема виховання естетичного смаку все частіше привертає увагу дослідників, оскільки естетичний смак та його виховання відіграють велику роль у збереженні морального здоров'я суспільства, його духовності [1, с. 308]. Для пробудження у студентській молоді творчого складника необхідно вирішити проблему раціональної організації навчально-виховного процесу, метою якого є художньо-естетичне виховання [2, с. 27]. Театр – найкращий та найцікавіший вид опанування знань для молоді, бо є суб'єктом організованої творчої діяльності, його художній образ виникає завдяки синтезу багатьох мистецтв, передусім драматургії, музики, танцю, живопису та майстерності актора.

Важлива специфічна особливість театру, яка відрізняє його переважно від усіх видів мистецтва (виняток – хореографія), полягає у тому, що глядач має змогу стати свідком процесу художньої творчості, спостерігати створення художнього образу власними очима [6, с. 223]. Під час перегляду вистави засвоєння знань в учнів значно зростає (наприклад, опанування відомої п'єси), якщо порівнювати з якістю засвоєних знань під час лекції, де використовувалася традиційна методика подачі матеріалу, бо вистава дає змогу побачити персонажа, його манеру поведінки, рухи та емоційні прояви. Пропонуються інструменти, які може використовувати вчитель: перформенс, показ фільмів та спектаклів, постери, робота з текстами, з Інтернетом, музичні вправи, імпровізація.

Виховання учнів театральним мистецтвом розглядається як:

- вивчення програмних навчальних предметів ще зі школи (літератури, музики та співу, танців, образотворчого мистецтва), учні краще опановують ці предмети разом із переглядом тематичних вистав;

- розвиток в учнів художнього та естетичного сприйняття (дає нове осмислення матеріалу та поліпшення уяви), такі навички допомагають бачити прекрасне в літературі, образотворчому мистецтві;

- залучення учнів до художньої творчості, сприяння розвитку здібностей і талантів (розкриття краси мови і слова, музики та співу);

- виховання і розкриття ідейного боку мистецтва (формування моралі та ідейної переконаності);

- прагнення учнів до опанування художніх цінностей суспільства.

Виховання театральним мистецтвом певною мірою можна розглядати як розвиток особистості у процесі навчання через сценічні засоби, дію та гру акторів.

Заохочення молоді до творчості має позитивний вплив на особистісний розвиток молоді, інтелектуальні здібності, пам'ять та формування її духовного збагачення. Для цього освітній процес вищого навчального закладу має забезпечувати організацію спілкування молоді з театральними установами, координувати і заохочувати її.

Підготовка висококваліфікованих *фахівців у вищих навчальних закладах і заохочення викладачами до творчої діяльності учнівської молоді* суттєво залежать від професійної майстерності викладача, його вміння через професійний тезаурус презентувати необхідний матеріал здобувачам відповідного ступеня вищої освіти за вибраною спеціальністю (курсів наш) [4, с. 87]. Молодь приходить у студентський світ, маючи ще недостатньо духовно-культурного досвіду, бажаючи отримати (усвідомлено або несвідомо) моральні, етичні, естетичні орієнтири [2, с. 27]. Однак є молодь, що уникає цієї можливості, бо зацікавити молодь сьогодні важко, оскільки існує світ інформаційних технологій, і присвячене цьому питання залишається сьогодні актуальною проблемою. Тож незацікавленість учнівської молоді театром розглянута автором статті як «невчасно привіт в шкільному віці звички», і, на жаль, педагогу важко надалі зацікавити таку молодь. Мало ймовірно, що з першого відвідування театру молодь спроможна вважати театр засобом творчих, художніх механізмів для нових ідей, розвитку мислення та самопізнання.

Зазвичай молодь, яка приїжджає на навчання у великі міста із сіл та маленьких містечок, розуміючи культурну перевагу міських студентів,

намагається всіляко зменшити наявну культурну прірву. Характерно, що найбільш активними відвідувачами театрів, музеїв, вечорів-зустрічей із відомими громадськими та культурними діячами, письменниками є саме студенти – вихідці із сільської місцевості та маленьких містечок [5, с. 104].

Зрозумілим стає, що учнівська молодь, яка зростала у великому місті, де доступність до театральних закладів існувала повсякчас (не два-три театри у місті), уже у студентські роки менш активно відвідує театри, ніж ті діти, які у своєму дорослішанні були позбавлені такої можливості. Причини цього визначаються вже як перегляд психологічних підходів, які можливо розглянути під іншим кутом зору і зрозуміти, що саме впливало на такий перебіг обставин, і перш за все поясненням цього є малозабезпечені сім'ї, що плекали любов до театру і творчості, але не змогли дозволити дитині займатися нею та відвідувати заклади культури з різних причин. Тож у цьому перебігу обставин, як не дивно, із дітей зростають особистості, що за рахунок прорахунків минулого і недостатньої фінансової можливості у минулому плекають любов до творчості, мистецтва і, звісно, творчого життя, тому часто відвідують театри. І навпаки, іншим боком виступає для молоді приклад наслідування, коли ще з дитячих років прищеплена батьками любов до театру, і як приклад у такому сенсі виділяють творчі сім'ї, бо саме родина та артистичне оточення, безумовно, сприяють і передбачають майбутнє життя та подальшу долю ще з дитячих та юнацьких років, і багаті талантами діти дуже часто продовжують шлях своїх батьків.

Психологи стверджують, що людина здатна до творчості в усі періоди свого життя й у всіх галузях діяльності, оскільки кожен індивід має творчий потенціал різного рівня, а творчі здібності піддаються вихованню і культивуванню [9, с. 23]. Так, наприклад, у особистісному розвитку молоді після перегляду вистави поліпшуються рівень розвитку мовлення, інтелектуальний розвиток та прагнення до самовдосконалення. У цьому процесі педагогічна діяльність є обов'язковим складником професійної підготовки учнів та стимуляції їх до морально-етичного, естетичного та художнього інтересу, що формує театр, і ця потреба в учнів виникає під впливом перегляду вистави, враження від декорацій та акторської гри. Так, цілісний образ актора впливає на сприйняття художнього образу, і при цьому різноманітність ролей, що граються акторами на сцені, дає змогу виявляти весь діапазон творчих уявлень і можливостей, а реакція публіки – обмірковувати різноманітність установок і множинність очікувань від інших глядачів вистави.

Спілкування глядача і театру в сучасних умовах визначається духовно-практичною діяльністю, в якій реалізується цілий комплекс духовних потреб людини і передусім потреба в мистецтві. Ця потреба вимагає філософськи-соціологічного тлумачення і розкриття, у ході яких театр може бути зрозумілий як специфічний вигляд мистецтва і разом із тим має надзвичайну місію й є особливим соціальним інститутом, виступаючи засобом задоволення запитів і спрямувань у прагненні до саморозвитку і самоосвіти, у виплеканні таких якостей, як чесність і правдивість, організованість та відповідальність.

Отже, розвиток творчих навиків і мислення учнів є важливим показником не лише успішного навчання, а їхньої життєдіяльності у цілому. Пошук істини, розв'язання проблем та вирішення надважких завдань є більш ефективними в умовах інтенсивної творчої діяльності. Виховання учнівської молоді засобами театрального мистецтва і «прищеплення» любові до театру дають учням змогу стверджувати своє повноцінне життя у соціумі, гармонізує і допомагає відчувати високі сенси людського буття, відтворює почуття прекрасного, піднесеного і дає змогу встановлювати відношення свого світобачення у просторі

з іншими людьми. Тож, підсумовуючи, наголошуємо: культурні орієнтації учнівської молоді, як ми розуміємо, впливають на життя індивідуума.

Висновки та перспективи дослідження. У межах запропонованої теми статті було розглянуто актуальні проблеми виховання молоді засобами театрального мистецтва і розкрито основні варіанти надбання творчого заохочення, що свого часу залежали від найближчого оточення: батьків та викладачів. Театральне мистецтво як одна з форм суспільної свідомості має безмежні можливості впливу на свідомість молоді. Завдяки сталій системі цінностей в Україні існує певна парадигма естетичної свідомості, де у цій системі вищі навчальні заклади намагаються зберігати за собою функції консервативних традицій з урахуванням найкращих культурних традицій минулого. Тому залишається нагальна необхідність у порівнянні найкращих давніх традицій, що побутували в освітньому процесі та в мистецтві, і збереженні їх у майбутньому у соціально-педагогічній роботі.

Перспектива подальших досліджень убачається у виявленні естетично-виховного впливу театрального мистецтва на студентську молодь у вищих навчальних закладах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко Т. Проблема виховання естетичного в українському культурному дискурсі в період глобалізації та інформаційної революції. *Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки*. 2010. Вип. 42. С. 305–312.
2. Барвіна Н. Можливості театральної педагогіки в художньо-естетичному вихованні студентів в умовах театру-студії. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2018. Вип. 1. С. 23–32.
3. Безгін І. Мистецтво і ринок: Нариси. Київ : Компас, 2005. 544 с.
4. Бобир О. Професійний тезаурус викладача як засіб формування художнього світобачення студентів-художників. *Матеріали науково-методичного семінару «Методологічні та практичні проблеми професійної підготовки акторів і дизайнерів»* / головний редактор Г.В. Локарева. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2019. С. 86–88.
5. Лаврентьев А. Естетичне виховання студентів засобами залучення їх до активної участі в культурному житті ВНЗ. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2014. Вип. 2. С. 100–107.
6. Левчук Л., Оніщенко О. Основи естетики : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2000, 271 с.
7. Робінсон К. Освіта проти таланту. Сила творчості / пер. з англ. Г. Левів. Львів : Літопис, 2017. 256 с.
8. Рудницька О. Українське мистецтво у полікультурному просторі : навчальний посібник. Київ : ЕксОб, 2000. 208 с.
9. Сафарян С. Психолого-педагогічні особливості формування творчих здібностей школярів. *Освітлогічний дискурс*. Київ : Київський університет ім. Б. Грінченка, 2010. № 2. С. 13–25.

REFERENCES

1. Andrushchenko T. (2010) Problema vykhovannia estetychnoho v ukrainskomu kulturnomu dyskursi v period hlobalizatsii ta informatsiinoi revoliutsii [The issue of bringing up the aesthetic during the period of globalization and information revolution in the discourse upon the Ukrainian culture]. *Hileia. Istorychni nauky. Filosofski nauky. Politychni nauky*. Vol. 42. P. 305-312 [in Ukrainian].
2. Barvina N. (2018) Mozhlyvosti teatralnoi pedahohiky v khudozhno-estetychnomu vykhovanni studentiv v umovakh teatru-studii [Potentialities of theatrical pedagogy in the artistic and aesthetic education in the conditions of the theatre-studio]. *Zbirnyk naukovykh prats: Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. Vol. 1. P. 23-32 [in Ukrainian].

3. Bezghin I. (2005) *Mystetstvo i rynok* [Art and market]. Kyiv: VVP «Kompas» [in Ukrainian].
4. Bobyr O. (2019) *Profesiinyi tezaurus vykladacha yak zasib formuvannia khudozhnoho svitobachennia studentiv-khudozhnykiv* [Professional thesaurus teacher as a means of forming an artistic worldview in students of artists]. *Materialy naukovo-metodychnoho seminaru: Metodolohichni ta praktychni problemy profesiinoi pidhotovky aktoriv i dyzaineriv Zaporizhzhia: Zaporizkyi natsionalnyi universytet*, P. 86-88 [in Ukrainian].
5. Lavrentiev A. (2014) *Estetychne vykhovannia studentiv zasobamy zaluchennia yikh do aktyvnoi uchasti v kulturnomu zhytti VNZ* [Aesthetic education of students by means of active participation encouragement in cultural life of a university]. *Zbirnyk naukovykh prats: Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. Vol. 2. P. 100-107 [in Ukrainian].
6. Levchuk L., Onishchenko O. (2000) *Osnovy estetyky: Navchalnyi posibnyk* [Fundamentals of aesthetics]. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
7. Robinson K. (2017) *Osvita proty talantu. Sylta tvorchosti* [Out of Our Minds: The Power of Being Creative]. Lviv: Litopys [in English, Ukrainian].
8. Rudnytska O. (2000) *Ukrainske mystetstvo u polikulturnomu prostori: Navchalnyi posibnyk* [Ukrainian art in a multicultural space]. Kyiv: «EksOb» [in Ukrainian].
9. Safaryan S. (2010) *Psyholoho-pedahohichni osoblyvosti formuvannia tvorchykh zdibnostei shkoliariv* [Psycho-pedagogical peculiarities of the creative abilities of students]. *Osvitolohichniy dyskurs*. Vol. 2. P. 13-25 [in Ukrainian].